

TEATRE NACIONAL
DE CATALUNYA

Llegir el teatre

DON JOAN
O EL FESTÍ DE PEDRA
de Molière

JEAN-CLAUDE LALLIAS, «Els reflexos d'una màquina enigmàtica», a *Don Joan de Molière: Metamorfosis d'una obra*, revista *Théâtre Aujourd'hui*, núm. 4.

(Traducció: TNC)

Al teatre francès dels últims cinquanta anys, cap obra de Molière no ha acompanyat tant l'aventura d'un teatre d'art, ni ha revelat tant a cada moment de la història recent de la posada en escena les relacions que el teatre teixeix amb la societat, els poders, les creences i la seva pròpia història. L'obra, escrita per a un «teatre de gran aparat», se'ns presenta com un monstre de la seva època, i continua sent un enigma per a nosaltres, la parella de Don Joan i Sganarelle, convertida en mítica, deixa una rastre inesborrable en el recorregut dels actors...

Tot comença amb la monstruositat d'una obra que pren de la literatura espanyola la «figura» del noble seductor que França descobreix a través dels actors italians que tenien un gran èxit als teatres de fira parisencs al segle XVII. Molière, després d'altres, s'apropia del tema buscant èxits de taquilla per a la seva companyia. Amb vehemència, «enllesteix» una comèdia escrita en una prosa de

grandíssima energia. Però, al contrari del que insinua la llegenda, sembla prendre's força temps per elaborar-la abans de donar-la al públic. Equivocadament considerada deforme o «mal escrita», l'obra reuneix les peripècies de la història original i l'amplifica amb una total llibertat. Fins al punt que avui se'ns revela amb una sorprenent modernitat de tant com s'esforça l'obra per multiplicar les perspectives amb què es presenta i per dinamitar les «escenes de gènere», com si Molière rebutgés els límits estrets del teatre recorrent a la vivacitat de l'esbós o a la sèrie d'instantànies, aportant amb genialitat el seu assortiment de sorpreses. Una desfilada desenfrenada de cap a cap, persecucions, múltiples llocs emmirallats, una temporalitat aleatòria en seqüències... La dramaturgia clàssica que tan pacientment s'havia anat codificant, aquí esclata a bocins. Magnífica paradoxa: França venera així en el *Don Joan* allò que més allunyat es troba de l'equilibri serè i ordenat del classicisme francès... Amb el barroquisme de la seva construcció, l'obra és el negatiu sulfurós de «l'esperit francès»...

Afrancesant el personatge, Molière el convoca a entrar a la gran sarabanda que oposa el seu teatre a la religió d'estat

després de l'afer «Tartuf»... Esca del pecat, acarnissament per tornar al «tema», combat íntim de Molière contra els seus detractors... En ple èxit públic —els registres de l'actor Lagrange ho demostren— l'obra és retirada i cau al soterrani de la Història durant dos segles, suplantada per una còpia en vers edulcorada, obra del germà petit de Corneille amb la benedicció de la vídua de Molière, Armande Béjart... Caldrà esperar l'arribada de l'art de la direcció escènica al segle XX i a Louis Jouvet perquè l'obra mostri per fi les seves riqueses inesgotables. Com un riu que ressorgeix, reapareix des d'aleshores als nostres escenaris, encara més viva per les ombres que el seu recorregut clandestí li carrega. Enigma impenetrable, l'obra fascina amb justícia els directors d'escena, aquests recaptadors de veritat.

En el seu naixement, l'obra va beure de tots els ressorts de la maquinària teatral. Escrita per a l'enginyosa caixa escènica a la italiana, que permet transportar el públic a la platja, a un bosc, a un apartament o al mausoleu del Comanador, l'obra juga entremaliada amb la il·lusió teatral per provocar el sobrenatural i desbaratar-lo en irreverents esclats de riure. També posa paranys als valors

preestablerts i els gira com un guant amb insolència en els miralls de la teatralitat. L'obra desperta la infància en cada espectador, que gaudeix creient-se la màgia materialitzada i present a escena gràcies a les politges, les trapetes, les teles pintades i els contrapesos... Si l'escriptura de Molière ressegueix aquesta plasticitat espectacular i se'n diverteix a cor què vols, és per continuar un arriscat combat contra poders enganyosos ben terrenals. No hi ha res com l'aparent maquinària per treure d'una manera punyent el foc d'artifici de les idees!

Igual que Hamlet per a Anglaterra o Faust per a Alemanya, Don Joan s'ha convertit en un dels grans personatges mítics del repertori francès. Siguin quins siguin els posicionaments interpretatius i de posada en escena, l'actor que l'encarna sap d'entrada que no esgotarà les possibilitats d'aquest personatge calidoscòpic. Don Joan «marca» un actor, l'obliga a multiplicar-se fins a extrems secrets. I en la corba de les seves exploracions del paper, sens dubte més que en altres obres del repertori, necessita el contrapunt dels seus companys, començant pel de l'actor que encarni Sganarelle. L'obra imposa una visió estereoscòpica del destí humà, fa ressonar les seves

diferents dimensions. Com Don Quixot —un altre heroi d'origen hispànic—, Don Joan es mostra i es construeix en els jocs de miralls de diferents facetes del duo. Com uns harmònics, els matisos de sentit apareixen dels subtils equilibris del treball actoral... Molière, que va ser el primer Sganarelle que va acompanyar el naixement del «seu» Don Joan, fa així un regal de fraternitat als actors. Magnifica la solidaritat de l'escenari.